

NA MRTVOJ STRAŽI TABUA

Venita Popović

Na pojedinačnom planu: i najveći glupan, i najkukavniji gubitnik, i najčemerniji smušenjak i svaki pokvarenjak i nitkov, samim tim što je pripadnik tzv. "jačeg" spola, smatra sebe superiornim u odnosu na najpametniju i najplemenitiju ženu, zanoseći se i ljuljuškajući svoju ničim utemeljenu sujetu, nečim poput starog pop pjesmuljka *kakav je takav je, drž' ga, nedaj ga...* I pri tom je uzaludno dokazivati očigledno, jer ta opća mržnja i prezir prema svemu što je žensko ne treba dokaze, ona ignorira činjenice, iracionalna je. Mizoginija se smatra prirodnom i drevnom, podrazumijevajućom, ali i komplementarnom sa fascinacijom, ljubavlju i žudnjom za ženskim tijelom, za tom neprozirnom tajnom, koja odvajkada provocira muškarce. U nemogućnosti da u mračnu tajnu pronikne, partijarhalna matrica mišljenja gradila je oko nje kule mitova, obrasle bršljanima stereotipa i trnjem predrasuda, perverzne praslike o ženi kao izvoru prljavštine, grijeha, zla i bolesti, odgovornoj za edensko izgnanstvo. "Od rađanja i od krvi kojom je ono popraćeno *ona* će biti 'nečista' kao u vrijeme svoga mjesečnog pranja... Tako s njezine strane stoje: nečistoća, ljaga, krv i žrtva očišćuje... Arhaični se strah od majke u suštini pokazuje kao strah od njezine moći rađanja. Zadaća je porijekla po očevoj liniji da savlada upravo tu moć koje se muškarac boji..."¹ Zato se kvarnost smatra imanentnom ženi od prapočetaka, Sotona joj je pripisan za partnera i nema te metode koja bi bila nelegitimna u borbi protiv iskonskoga zla - povijest partijarhata, koji, pojednostavljeno rečeno, počinje s prvim ozbiljnijim potiskivanjem matrilinearnosti porijekla potomaka, povijest je tog egzorcizma, istjerivanja vraga i zlih duhova iz njegovih 'prilježnica'. Svaka epoha imala je svoje doslovne ili simboličke načine obračuna sa ženskom pokvarenošću i prljavštinom:

¹ Julija Kristeva, *Moći užasa, Naprijed, Zagreb, 1989., str. 91, 116*

od parijskog statusa koji se ženi u mnogim primitivnim društvima dodjeljivao u vrijeme menstrualnog krvarenja, žrtvovanja i ubijanja ženske djece, preko medijevalnih pojaseva nevinosti, spaljivanja vještica, kamenovanja i ekscizije, imenovanja seksualno prenosivih ("veneričnih") bolesti po ženskom, a ne nipošto muškom božanstvu ljubavi, što, *nomen est omen*, već implicira na kome je krivnja i ko je kužan...

Pretjerivanja brkatih feministica, povikat će horski uzdanice falogokratije, civilizacija je uznapredovala, nije više tako! Naravno, novo vrijeme nosi nove, manje ili više sofisticirane ženomrzačke prakse: 'industrija svijesti', znanost, umjetnost, politika, religija, ekonomija, osobito tzv. industrije seksa i zabave, liferuju putem medija masi recipijenata što brutalnu i otvorenu, što suptilnu i perfidnu poruku o ženskoj drugorazrednosti i manjoj vrijednosti, uz koju, prirodan je slijed, ide muška supremacija. Racionalizira se sveta i nedodirljiva bipolarnost, utvarno neiskorjenjiva, ustrojeni poredak izgleda gravitacijom otežao, nepromjenjiv, za svagda zadat. Ustupci i danajske blagonaklonosti su providne i služe tek kao svojevrsna autoregulacija patrijarhalnog poretka, kao spasonosna formula njegova održanja. Kad i najsofisticiranija poruka kanalima recepcije dođe do ćumeza šovinističkog muškog ega (prisjetimo se ovdje ilustrativne scene iz domaćeg filma *Ovo malo duše* gdje jedan od likova, propivši novce od prodatih jabuka i razmišljajući kako da vlastiti neuspjeh opravda pred suprugom koja očekuje esencijalne potrepštine za sirotinjsko seosko domaćinstvo, otprilike ovako lamentira: davno nekad, sve je krenulo naopako zato što je Ona Njemu dala "naku" jabuku, zaključivši kako, čim dodje kući, treba "prebit onu svoju, jebale je jabuke!!!"), tad zadimljeni atavizmi sa terapijskih, katarzičnih primitivno-folklornih hepeninga sručaju, ako ne svoje šake, a onda adaptirane umotvorine, pokretnu menažeriju etikacije na ženu: kuja, tuka, koza, kravetina... opančarska, čobanska istančanost mucala bi u nedogled. Oni pak što sebe nikad ne bi nazvali primitivcima također emitiraju slične signale iz izvora metaforičnosti sodomiziranog erosa: lavice, gazele, ždrebe, kokice, mace, ribe... Maskulina dominacija tako utiskuje svoj žig koji se u metajeziku, žargonu razmjene, na crnoj berzi sporazumijevajuće trampe, tretira kao univerzalni ekvivalent, još uvijek nepodložan inflaciji i bez naznaka uzdrmanosti tržišta što počiva na tom i takvom opticaju, bez slutnje krize i povlačenja. Štaviše, kroničan je nedostatak prigovora savjesti. Konzervativizam jedva prenesenog smisla poželjnoj 'gologuzoj' pod izgrickanim smokvinim listom Evi dodjeljuje lice samo kad na njemu učitava/otčitava stid i grijeh, naravno tek pošto se ovaj potonji

konzumirao, dok kvazi neoliberalizam zelenaški/svodnički nema kad ni za toliko, oduvijek u cajtnotu, rastrgan da ugodni novom klijentu i sluđen tarifama, obavija panikom svoje vlasništvo i šminka ga neodoljivom korisnošću. Ovo kasapljenje, to svodenje žene isključivo na seksualnu, ogoljeno naturalnu funkciju, kompenzira se protezama poštovanja i povjerenja kojima salijeću Majčinstvo i Sestrinstvo. Taj certifikat "čistoće" diše *ženskom* za vrat i prati ga u stopu.

Koliko god drevna bila, proizvodnja mizoginijevih uvjerenja i praksi društveni je, dakle, konstrukt i ne bi joj trebalo pripisivati petrificiranu univerzalnost. Međutim, iako definitivno jeste patrijarhalni patent, mizoginija nije isključivo muški posjed i manir. Koliko god sablasti mizoginije i ginofobije vrebaju spolja na svakom koraku, svijeta kamufliranog neprijateljstva, ništa manje nisu štetne i opasne aveti potekle i izrasle na podmaklim procesima interiorizacije – grimaša i gest autocenzure žrtve useljena je unutra; na tom hodočašću depersonaliziranja, mržnja spram ženskog i strah od njega izviru jedno iz drugog, nadopunjuju se i nadahnjuju međusobno, odmjenjuju na **mrtvoj straži tabua**. Mada je, dakle, nisu generirale, žene su tu mržnju prisvojile, po inerciji je reproducirajući, nasljeđujući i prosljeđujući novim generacijama. Njihova duboka internalizacija vlastite degradacije, koja je brojnim ženama jedina poznata realnost, sužava vidike, onemogućuje da se i zamisle kao jednake (D. Cornell²). Tako internalizovana mizoginija u neku je ruku i linija manjeg otpora: zar nije lakše priključiti se sveopćoj mržnji vlastitoga spola, prihvatiti nedodirljivu binarnost svijeta, prilagoditi se i identificirati sa muškom vladavinom, nego krenuti nesigurnom stazom raskrinkavanja *zabrana, tabua i važećih mitova*. Žene aktivno sudjeluju u reprodukciji patrijarhata – majke su pomoćni arhitekti tog projekta, odgojiteljice s bedekerima za odgonetanje tajni života, sudjeluju u formatiranju tih svjetonazora i rodnoj stereotipizaciji u odgoju svojih mezimaca. Ženskom djetetu tepat će "sine", nesvjesno reproducirajući društvenu preferencu muških potomaka. Savjetovat će nenasjedanje ženskim lukavštinama, gradnju imuniteta na ženske "opsjenarske" i krokodilske, licitarske suze – pravila međuspolne igre nisu urođena, nego stečena i namontirana. Mizoginija s druge strane jeste i taktika, kad je primijenjuju žene, kad su joj slijepo odane, da se ne poljulja i ne izgubi pozicija ženstvenosti, divinizirane i glorificirane u fetišima ljubavnice i zavodnice, femme fatale, u sagama,

² Drucilla Cornell, *U srcu slobode: Feminizam, pol i jednakost*, Centar za ženske studije, Beograd, 2002

legendama i mitovima majke i sestre.

Zajedno s muškarcima, one su učas spremne insistirajućoj demistifikaciji falogocentrizma na kojoj predano rade generacije feministica (u najširem smislu tog pojma) pripisati paranoju ili shizoidnost. (Nije li Veronici Franco, srednjovjekovnoj venecijanskoj kurtizani i intelektualci-pjesnikinji, uz licemjerni sud njenih muških mušterija jednako žestoko sudio upravo tribunal njihovih supruga puritanki!?)³. U tom smislu možemo govoriti i o sekundarnoj ginofobiji kao preventivi od osviještene *ženskosti* uz koju skoro obavezno ide predrasuda o žrtvovanim čarima, izgubljenoj ljepoti – samosvojnost se etiketira kao transfer frustracija i kompleksa, cinično proskribirano navodno zaogrtnje frigidnosti intelektom. Metaforičnost ženskog sigurnog prostora, nažalost još zaudara na užeglost kuhinje: kako god mu drago da definiramo to *biti žena*, uglavnom, potpuno, ili traumatično djelomično, to znači, uvijek, (ali ne i zauvijek!) *ne biti jednaka* (Susan Moller Okin⁴) – naravno da parafraza nejednakosti ima svoj spektar pojavljivanja, onaj sa mainstream feminističkom fokusiranošću, baš kao što je i onaj 'ultra i infra' domen nevidljivosti mučne, elementarne obespravljenosti. Druga stvar je, ali od prvorazredne važnosti, što feminizam uprkos svemu ne posustaje, iako je ukrcan na neizvjesnu plovidbu kroz scile i haribde patrijarhalnog koreografiranja muško-ženske korelativnosti i korumpiranog miljea dominacije.

³ Margaret F. Rosenthal, *The Honest Courtesan: Veronica Franco, Citizen and Writer in Sixteenth-Century Venice*, The University of Chicago Press, 1992.

⁴ prema Cornell, navedeno djelo